

Η ΚΡΙΣΗ ΤΟΥ ΣΥΝΔΙΚΑΛΙΣΜΟΥ

Μέσα σε συνθήκες γενικευμένης κρίσης δεν είναι παράδοξο το ότι και ο Συνδικαλισμός, ως βασικός κοινωνικός θεσμός, βρίσκεται σε βαθιά κρίση. Κρίση δομών, κρίση λειτουργιών, κρίση ταυτότητας, κρίση - σε τελική ανάλυση - υπαρξιακή.

Σε διεθνές επίπεδο ο συνδικαλισμός, οργανωμένος παραδοσιακά σε εθνική βάση, αντιμετωπίζει προβλήματα προσαρμογής από τα τέλη της δεκαετίας του '60. Η διεθνοποίηση των οικονομιών, η de facto ελαστικοποίηση των εθνικών αγορών εργασίας, η εισβολή των νέων τεχνολογιών στην παραγωγή καθώς και εσωτερικές διαφοροποιήσεις του εργατικού δυναμικού άλλαξαν δραματικά το οικονομικό και το κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο ανέπτυξε τη δραστηριότητά του, αλλά και αναπτυσσόταν το ίδιο, το συνδικαλιστικό κίνημα. Οι οικονομικές κρίσεις της δεκαετίας του '70 δυσκόλεψαν ακόμη περισσότερο τις όποιες προσπάθειες ανασύνταξης και προσαρμογής.

Η αδυναμία του συνδικαλιστικού κινήματος να προσαρμοστεί στοίχησε πολλές και μεγάλες ήττες στην εργατική τάξη, ακόμα και σε χώρες του αναπτυγμένου καπιταλισμού με μεγάλη συνδικαλιστική παράδοση, όπως η Βρετανία και η Γαλλία. Στην περίοδο αυτή η εργατική τάξη έπαψε να βρίσκεται στην πρωτοπορεία των κοινωνικών αγώνων, στην οποία αναδείχτηκαν άλλα κοινωνικά κινήματα - όπως π.χ. το φοιτητικό. Πολλοί μάλιστα - με τη σημερινή ιστορική προοπτική - υποστηρίζουν ότι σε μερικές περιπτώσεις βρέθηκε να υποστηρίζει συντηρητικές ή και οπισθοδρομικές θέσεις.

Στην ίδια χρονική περίοδο το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα αντιμετώπιζε ακόμα μεγαλύτερα προβλήματα.

Στις αρχές της δεκαετίας του '60 η χώρα μας βγαίνει από μια 25χρονη περίοδο ουσιαστικής ανωμαλίας. Τη δικτατορία του '36 είχαν διαδεχθεί, με αδιάκοπη συνέχεια, ο 2ος Παγκόσμιος Πόλεμος, η Κατοχή, ο Εμφύλιος, και η περίοδος της εξάρτησης και του απόλυτου ελέγχου όλων των βασικών θεσμών της ελληνικής κοινωνίας και ιδιαίτερα του συνδικαλισμού. Το συνδικαλιστικό κίνημα, για όσο χρόνο και στο βαθμό που δεν βρισκόταν εκτός νόμου, ήταν ποδηγετημένο από το κράτος - καθώς και από άλλα εξωεθνικά κέντρα - μέσω των "Μακρήδων" και των μηχανισμών της Ασφάλειας.

Κάποιες πρώτες δειλές ελπίδες που δημιουργούνται στα μέσα της δεκαετίας του '60 για τη διαμόρφωση των προϋποθέσεων ανάπτυξης του συνδικαλισμού στη χώρα μας διαλύθηκαν από τη δικτατορία του '67.

Μέσα στη γενική πολιτική ευφορία που επικράτησε κατά τη μεταπολίτευση οι ελπίδες αυτές αναπτέρωθηκαν. Και θα μπορούσε κανείς να υποστηρίξει πως οι κατακτήσεις που πραγματώθηκαν σε πολιτειακό και σε θεσμικό επίπεδο δημιουργούσαν ένα πλαίσιο που επέτρεπε την ανάπτυξη και του λαϊκού και του συνδικαλιστικού κινήματος.

Αλλά οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες που είχαν διαμορφωθεί στο μεταξύ και οι πολιτικές επιλογές που επικράτησαν συντέλεσαν στην διάψευση αυτών των ελπίδων και οδήγησαν το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα σε μια πορεία εντεινόμενης κρίσης.

Η δομή της κοινωνίας μας είχε σχεδόν σταθεροποιηθεί σε πρότυπα που βρίσκονταν σε πλήρη αναντιστοιχία προς εκείνα των βιομηχανικών κοινωνιών, με υψηλά ποσοστά αυτοαπασχολούμενων και αγροτών. Ο χώρος της εξαρτημένης εργασίας κυριαρχείτο από τους εργαζόμενους στον ευρύτερο δημόσιο τομέα. Οι βιομηχανικοί εργάτες ήταν και συνεχίζουν να είναι μικρή μειοψηφία. Στον τομέα των υπηρεσιών εκτός του δημόσιου τομέα κυριαρχούν κλαδοί έντονα παρασιτικοί και ελάχιστης προστιθέμενης αξίας. Η παραοικονομία με ή χωρίς πολλαπλή απασχόληση έντειναν τα φαινόμενα της κοινωνικής "πολυσθένειας" των εργαζόμενων και εμπόδιζαν την ταξική τους συνειδητοποίηση και ένταξη.

διαμόρφωση από το συνδικαλιστικό κίνημα μίας εθνικής πολιτικής ικανής να συγκεράσει τα επιμέρους εργατικά αιτήματα και να τα εντάξει, με δημοκρατικές διαδικασίες, στους μεσο-μακροπρόθεσμους στόχους και επιδιώξεις του.

Παράλληλα, η πολυδιάσπαση του κινήματος ώθησε τις επιμέρους συνδικαλιστικές οργανώσεις προς συγκεντρωτικές δομές και αυταρχικές εσωτερικές λειτουργίες που συνέβαλαν στην απομαζικοποίηση του κινήματος, επέτρεψαν - σε αρκετές, δυστυχώς, περιπτώσεις - αντιδημοκρατικές και αντικοινωνικές συμπεριφορές, και ενέτειναν το συντεχνιακό φαινόμενο.

Τα κόμματα του προοδευτικού χώρου, αδιάφορο εάν από επιλογή ή όχι, έπαιξαν στο ίδιο παιχνίδι. Κύριο μέλημά τους υπήρξε η αξιοποίηση του πολυκερματισμού του συνδικαλιστικού κινήματος για την επέκταση του κομματικού τους χώρου και τη χρησιμοποίηση των εργατικών οργανώσεων στην προώθηση των κομματικών τους επιδιώξεων.

Η πολιτική αυτή ήταν και - δυστυχώς - είναι ακόμα ιδεολογικά σύμφωνη με τη θεωρία της κομμουνιστικής Αριστεράς. Παρ'όλα τα όσα ακούστηκαν στο 13ο Συνέδριο, η βασική αρχή της "φύσης του Κόμματος" ως της "πρωτοπορείας της εργατικής τάξης" και η βασική θέση για τον "ιμάντα μεταφοράς" παραμένουν ακόμα στο ιδεολογικό "οπλοστάσιο" του ΚΚΕ.

Τα άλλα, όμως, κόμματα της Αριστεράς ακολούθησαν πρακτικές που ελάχιστα διαφέρουν από εκείνη του ΚΚΕ, παρ'όλες τις διακηρύξεις τους για την "αυτονομία των μαζικών χώρων". Και η κυβερνητική εξουσία που άσκησε το ΠΑΣΟΚ απέναντι στο συνδικαλιστικό κίνημα δεν απέκλινε σημαντικά από εκείνη της Δεξιάς. Την ευθύνη, λοιπόν, για την κομματικοποίηση του συνδικαλισμού την φέρουν στο ακέραιο όλες οι πολιτικές δυνάμεις της χώρας.

Η κομματικοποίηση, όμως, είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με το συντεχνιακό φαινόμενο. Οι κομματικές συνδικαλιστικές παρατάξεις πλειοδοτούν σε αιτήματα για να κερδίσουν τον έλεγχο των οργανώσεων. Τα κόμματα - όταν είναι στην αντιπολίτευση - αποδέχονται και υιοθετούν αυτά τα αιτήματα για να χρησιμοποιήσουν τα συνδικάτα στην προσπάθειά τους να κατακτήσουν την εξουσία. Πολλές φορές αυτή η αγωνιώδης προσπάθεια για τη χρησιμοποίηση του συνδικαλιστικού κινήματος ως αιχμής του δόρατος στον κομματικό αγώνα φτάνει στο σημείο της υιοθέτησης ακόμα και αντιφατικών συντεχνιακών αιτημάτων.

Ο συντεχνιασμός - όσο μαχητικά και αν εκφράζεται - αποτελεί στοιχείο αδυναμίας. Η ανάπτυξή του αποδυναμώνει το συνδικαλιστικό κίνημα. Επιτείνει την πολυδιάσπασή του και την μεταφέρει από το οργανωτικό επίπεδο στο επίπεδο της συνειδητοποίησης. Το αποπροσανατολίζει και ενισχύει την παθητική του ενδοστρέφεια. Το αποκοινωνικοποιεί και του στερεί την πολιτική του υπόσταση. Το καταδικάζει σε στρατηγική ήττα ακόμα και όταν μοιάζει να κερδίζονται οι καθημερινές μάχες.

Η προβολή, η αποδοχή και η ικανοποίηση των συντεχνιακών αιτημάτων είναι αντιδραστική πολιτική. Είναι μία πολιτική πιο οπισθοδρομική και από την αντίληψη που προωθεί η Δεξιά για συνδικάτα τα οποία θα εξαντλούν τη δραστηριότητά τους σε οικονομικές διεκδικήσεις.

Σήμερα, το ελληνικό συνδικαλιστικό κίνημα βρίσκεται σε βαθιά κρίση.

Σ' αυτά τα θέματα επικρατεί ακόμα στο εργατικό κίνημα άγνοια και πολλή κοινωνική υποκρισία. Όλοι θέλουν την προστασία του περιβάλλοντος, όσο δεν αμφισβητείται η μικροιδιοκτησία ή τα μέσα παραγωγής και κατανάλωσης. Όλοι αποκηρύσσουν τις διακρίσεις ανάμεσα στα φύλα όσο δεν αμφισβητείται η προτεραιότητά τους στη δουλειά και η κυριαρχία τους στην οργάνωση της κοινωνίας. Όλοι είναι υπέρμαχοι της εισαγωγής νέας τεχνολογίας και συστημάτων οργάνωσης, όσο δεν θα υποχρεωθούν να παραχωρήσουν "κεκτημένα" στην εργατική ιεραρχία στους φορείς της τεχνολογίας ή να κοπιάσουν για να γίνουν οι ίδιοι φορείς της.

Το συνδικαλιστικό κίνημα δεν μπορεί να προασπίσει τα συμφέροντα των εργαζομένων εάν δεν προσαρμόσει τις δομές και τις λειτουργίες του στη σημερινή δομή της κοινωνίας, στη διαμορφούμενη λειτουργία της διεθνούς οικονομίας και στη διάταξη των δυνάμεων και των κέντρων λήψης των αποφάσεων του ταξικού αντιπάλου ή κοινωνικού εταίρου, του κεφαλαίου. Το εργατικό κίνημα παραμένει περιχαρακωμένο και συγκεντρωτικά οργανωμένο στο εθνικό επίπεδο. Δεν έχει ακόμη αντιληφθεί πως τα κέντρα λήψης αποφάσεων του κεφαλαίου είναι πλέον και θεσμικά τοποθετημένα σε διεθνικό επίπεδο. Δεν υποψιάζεται καν τον δυναμισμό που θα του προσδώσει η αποκέντρωση της δομής του και η μεταφορά της έμφασης στα περιφερειακά οργανωτικά επίπεδα, με διατήρηση πάντα των λειτουργιών μεγέθους. Δεν έχει συνειδητοποιήσει πως το "παιχνίδι" πιά παίζεται με την απ'ευθείας διασύνδεση και επικοινωνία των διεθνικών με τα περιφερειακά κέντρα και με παράλληλη μείωση της δύναμης και της σημασίας των εθνικών. Πιο σημαντικό όμως είναι το γεγονός πως το εργατικό κίνημα, και ιδιαίτερα το ελληνικό, δεν έχει προσαρμοστεί στην ιδέα πως είναι όλο και πιο δύσκολο να ασκηθεί μία πραγματικά προοδευτική πολιτική σε εθνική κλίμακα.

Σήμερα οι εξελίξεις που έχουν δρομολογηθεί στην Ευρώπη, ιδιαίτερα μετά τις κοσμοϊστορικές αλλαγές στις χώρες του τέως "υπαρκτου σοσιαλισμού", έχουν υπερκεράσει τις προοπτικές της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης. Οι δύο Διακυβερνητικές Διασκέψεις του περασμένου Δεκεμβρη προωθούν με ξέφρενους ρυθμούς ένα Ευρωπαϊκό Έθνος. Μοιάζει να μην είναι πιά μακριά η στιγμή που θα υπάρχουν ενιαία ευρωπαϊκά πολιτικά προγράμματα, μία Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, ένα ευρωπαϊκό νόμισμα. Και από τις προοδευτικές ευρωπαϊκές δυνάμεις εξαρτάται το εάν θα υπάρχει και ουσιαστικό Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.

Τότε όσα συνδικαλιστικά κινήματα παραμένουν περιχαρακωμένα στα εθνικά τους σύνορα δεν θα έχουν καμιά δυνατότητα παρέμβασης. Αλλά "τότε" θα είναι αργά για να αποκτήσουν την ευρωπαϊκή τους διάσταση. Η Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση θα έχει συντελεστεί ερήμην τους. Η Κοινωνική Χάρτα των θεμελειωδών δικαιωμάτων των εργαζομένων, που αποτελεί μία σημαντική νίκη των δυνάμεων της εργασίας ενάντια στις πολιτικές δυνάμεις της συντήρησης και του νεοφιλελευθερισμού, θα έχει μείνει γι αυτά κενό γράμμα που θα είναι αδύνατον να προασπίσει τα ειδικά συμφέροντα των εργαζομένων της χώρας τους. Παράλληλα, θα έχουν χαθεί και οι - όχι μόνον χρηματοδοτικές - ευκαιρίες που παρέχουν τα προγράμματα δράσης της Επιτροπής των Ε.Κ. για την προσαρμογή των εργαζομένων και των συνδικάτων στους τομείς της απασχόλησης, των εργασιακών σχέσεων, των κοινωνικών υποθέσεων και της κατάρτισης.

Τα σημερινά προβλήματα του συνδικαλιστικού κινήματος αποτελούν απειλή

και πρόκληση. Η υπέρβαση της κρίσης που το μαστίζει αποτελεί υπέρτατη υποχρέωση για όλους. Για τα κόμματα, για τους συνδικαλιστικούς φορείς, για τους εργαζόμενους, για τις προοδευτικές κοινωνικές δυνάμεις. Αποτελεί το μεγάλο στοίχημα της κοινωνίας μας στην προσπάθεια για τον εκσυγχρονισμό.